

путем персональной оценки их вклада в разных сферах трудовой деятельности. Приведены аргументы целесообразности внедрения в структуру заработной платы постоянных и изменяемых частей в зависимости от характера и содержания труда принятого на работу специалиста с учетом его индивидуального вклада в конечный результат работы.

Ключевые слова: оплата труда, комбинированная система оплаты труда, номинальная и реальная зарплата, тарифная система, размер заработной платы, тарифный разряд, уровень квалификации работника, тарифный коэффициент, тарифная ставка, почасовая форма оплаты труда, прямая и подрядная формы оплаты труда, аккордная система оплаты труда, основная и дополнительная зарплата.

Dolzhansky A.N., Milyukova M.Z. Forms of remuneration and ways to improve

The technique of flexible wage system is suggested. It can react to changed effective the performance of workers because of individualized assessment of their work in various fields of work. Reasoned feasibility of the allocation in the structure of wages constant (rate, salary) and variable (premiums, co-pays, allowances, etc.) particles depending on the nature and content of the employee based on his individual contribution to the final results.

Keywords: wage, combined wage system, nominal and real wages, tariff system, size of a worker's earnings, tariff level, skill level of a worker, tariff rate, hourly wage form, line and piecework wages, contract wage system, basic and additional salary.

УДК 369.015:323.333:330.567.2(477)

Доц. А.Р. Дуб, канд. екон. наук –

Львівська державна фінансова академія

ЗАЛУЧЕННЯ СЕЛЯН ДО ФІНАНСОВОЇ УЧАСТІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Обґрунтовано необхідність здійснення розподілу особистих селянських господарств для цілей соціального страхування. Розглянуто, з врахуванням досягнень зарубіжної науки та практики, можливі шляхи залучення членів особистих селянських господарств до фінансової участі у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування через запровадження пільгових режимів сплати страхових внесків та зменшення пенсійного віку для цієї категорії самозайнятого населення.

Ключові слова: зайнятість, особисте селянське господарство, єдиний внесок, пенсія, соціальне страхування.

Постановка проблеми. Залучення членів особистого селянського господарства до системи соціального страхування було і залишається вкрай складною проблемою. Причин цьому є багато. Найбільш вагомими серед них є незначна частка надходжень від реалізації продукції власного виробництва в сукупних доходах в багатьох господарствах, а також неможливість встановити дохід членів господарства, оскільки ОСГ розглядають як домогосподарство сільської місцевості, до складу якого можуть входити особи, які: працюють офіційно в інших галузях економіки; не повністю декларують свої доходи, частково отримуючи заробітну плату в "конвертах"; живуть на соціальну допомогу або пенсію; працюють офіційно або неофіційно за кордоном і т.ін.

Попри це, вже тривалий час в Україні саме на особисті селянські господарства припадає майже 50 % виробленої сільськогосподарської продукції. Тому пошук шляхів вирішення питань, які лежать у площині соціального страхування селян, а це стосується насамперед визначення статусу останніх як учасників фінансування системи соціального страхування (через сплату

страхових внесків), є надзвичайно актуальним. Адже, в іншому разі, значна частина сільського населення, для якої зайнятість у власних господарствах трактується як основна, залишатиметься практично позбавленою соціального захисту у випадку повної, часткової чи тимчасової втрати працездатності, допомоги з безробіття, і, за умови збереження положень сучасного пенсійного законодавства, у майбутньому буде позбавлена пенсійних виплат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку й ведення особистих селянських господарств в Україні розглянуто у роботах В. Гаркавого, В. Дієсперова, М. Дубініної, П. Макаренка, Л. Мельника, В. Месель-Веселяка, О. Онищенко, П. Саблука, С. Свиноуса, О. Шпичака й ін. Проте питання щодо залучення членів особистих селянських господарств до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування у вітчизняній науковій літературі не набули достатнього висвітлення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є пошук можливих шляхів залучення членів особистих селянських господарств до фінансової участі у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, оскільки саме це виступає передумовою отримання соціальних страхових виплат. Виходячи із сформульованої мети, основним завданням є обґрунтування необхідності здійснення розподілу особистих селянських господарств для цілей соціального страхування з врахуванням досягнень зарубіжної науки та практики.

Виклад основного матеріалу. Вихідним моментом дослідження питань щодо участі селян в системі соціального страхування є визначення і належне розмежування селянства на групи, які можуть бути, зобов'язані бути і є учасниками системи соціального страхування. Для здійснення зазначеного розподілу вважаємо за доцільне подати трактування сутності поняття "селянин" як в зарубіжній, так і у вітчизняній літературі.

У хрестоматійній роботі з "селянознавства" англійського вченого Т. Шаніна селянином вважають дрібного сільськогосподарського виробника, який, використовуючи прості знаряддя і працю членів своєї сім'ї, працює на задоволення своїх потреб і виконання зобов'язань стосовно тих, що володіють політичною та економічною владою [1, с. 5]. Поруч з тим, наголошено на існуванні селянського господарства як багатовимірної одиниці соціальної організації, в якій економічна діяльність тісно переплетена з існуванням сім'ї; господарювання на землі є основним джерелом засобів до існування; культурний розвиток тісно прив'язаний до способу життя малої сільської спільноти; постійне політичне, культурне та економічне підпорядкування селян "неселянам" (тобто, усунення селян від соціальних джерел влади).

Британська енциклопедія (Britannica) дає визначення селянина, як будь-якого члена класу осіб, які обробляють землю, будучи дрібними землевласниками або найманими сільськогосподарськими робітниками [2]. При цьому вказують на натуральний характер селянських господарств, їх неефективність в ринковій економіці та, як наслідок, з підвищенням індустріалізації суспільства їх зникнення або перетворення на більші товарні господарства.

Подібне трактування селянина подає і Оксфордський тлумачний словник: бідний дрібний фермер з низьким соціальним статусом, який володіє або орендує невелику ділянку землі для вирощування продукції; сільськогосподарський робітник, зайнятий в натуральному господарстві в бідних країнах [3]. Отже, можна стверджувати, що в розвинених країнах сучасне означення зводиться до трактування селянина як до дрібного фермера, головною метою якого є отримання прибутку від своєї діяльності, або як найманого сільськогосподарського працівника, який працює на основі контракту за винагороду. Отже, в обох випадках їх можна розглядати як платників податків та учасників обов'язкової системи соціального страхування. У вітчизняній ж енциклопедичній літературі селянином вважають жителя села, основним заняттям якого є обробіток землі [4, с. 119].

Законодавча база України розмежовує селян, зайнятих у власних господарствах на членів особистих селянських та фермерських господарств через трактування понять цих господарств. Так, особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, перероблення і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, зокрема й у сфері сільського зеленого туризму [5].

Фермерське господарство, визначають як форму підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробленням та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства [6].

Виходячи з наведених трактувань, як особисті селянські, так і фермерські господарства провадять селяни, відмінність же полягає лише у юридичному оформленні господарюючої одиниці. Однак, потрібно зважати й на той факт, що за нинішніх реалій значна частина особистих селянських господарств мають незначні земельні наділи, які не дають змогу їм провадити товарне виробництво. Попри те функціонують і такі, що мають чітку ринкову орієнтацію (оскільки реалізація виготовленої продукції становить основне джерело доходів селянської сім'ї), і при цьому вони не реєструються і не створюють юридичну особу.

Згідно з принципами страхування, соціальний страховий захист можуть отримати лише ті особи, які сплачують страхові внески. Виходячи з цього, переважну частину селян, не сплачуючи страхових внесків, не вважають учасниками системи соціального страхування, і вона не має права на виплати із фондів соціального страхування. Останнє видається цілком логічним, оскільки покривати витрати з виплати допомоги в рамках соціального страхування для селян за рахунок інших джерел (наприклад, бюджетних коштів), особливо за нинішньої економічної ситуації, – нереально.

З іншого боку, значна частина громадян, йдеться про сільських жителів, які зайняті лише у своїх господарствах, опиняється без допомоги в разі захворювання, травмування, старості тощо. А це, своєю чергою, спричиняється до наявності в державі соціального типу частини населення, практично позбавленої дієвого соціального захисту.

Пошук шляхів залучення дрібних землекористувачів до системи соціального страхування є актуальною практично в усіх країнах Європи, що засвідчує здійснений для Ради Європи огляд систем соціального захисту фермерів. За логікою речей, якщо зайнятість в своїх господарствах для дрібних землекористувачів є основною, то вони повинні, як і інше професійно активне населення, сплачувати страхові внески. Але на практиці в багатьох державах цій категорії населення надається особливий статус, який проявляється у пільговій сплаті внесків на соціальне страхування. Зокрема, для невеликих землекористувачів може бути встановлено низький фіксований розмір внесків, або навіть для землекористувачів з низьким доходом звільнення від сплати внесків [7, с. 28].

Деякі держави навмисно для того, щоб не включати частини дрібних землекористувачів до системи соціального страхування, встановлюють мінімальні вимоги до активності останніх у своїх господарствах. Але, оскільки визначити оподатковуваний дохід, який за своєю сутністю відображає активність землекористувачів, є вкрай складно, як поріг залучення членів таких господарств до системи соціального страхування встановлюють мінімальні розміри господарства. Осіб, які не підпадають під встановлений критерій, не вважають дрібними землекористувачами, для яких цей вид діяльності є основним, і для цілей соціального страхування вони можуть бути віднесені до іншої категорії осіб (найманий працівник, пенсіонер тощо). При цьому, такі особи під час обчислення суми внесків можуть враховувати доходи, отримані від діяльності в своєму господарстві, разом з іншими доходами [7, с. 29].

Проте відкритим залишається питання, як правильно встановити мінімальну величину доходу дрібних землекористувачів, з якої сплачуватимуть внески на соціальне страхування? Здебільшого ця мінімальна величина не відображає реальних доходів землекористувачів, вона є лише вихідним припущенням, що прибутки, отримані ними від мінімальної активності в своїх господарствах, дадуть потенційну змогу провадити за цей кошт подальше життя.

У багатьох європейських країнах встановлення мінімального внеску на соціальне страхування здійснюється в розмірі, який буде в змозі заплатити кожна працююча особа. Такий мінімальний внесок встановлюється виходячи з доходу, який дає змогу працездатній особі провадити своє життя. Зазначеним доходом може бути для найманих працівників встановлена законодавством мінімальна заробітна плата, а для самозайнятих осіб (до числа яких потрапляють дрібні землекористувачі) – законодавчо визначений прожитковий мінімум. Проте, якщо жорстко застосовувати цю систему, значна частина осіб, які обробляють невеликі ділянки, не зможуть стати учасниками системи соціального страхування, оскільки не матимуть змоги сплатити необхідної величини страхових внесків.

Заслуговує на увагу вирішення цієї проблеми в Литві, де невеликі землекористувачі, які отримують незначні доходи, працюючи лише у своїх господарствах, кваліфікуються як зайняті в сільському господарстві і підпадають під обмежений соціальний захист, який покриває невелику кількість соціальних ризиків у мінімальному розмірі. З цією метою, для цілей соціального страхування законодавчо встановлено чітке розмежування зайнятих у сільському господарстві на "фермерів та членів їх сімей, які працюють на фермі" та "невеликих землекористувачів та дорослих членів їх сімей". До фермерів відносять осіб, які офіційно зареєстровані як платники податків, у зв'язку з чим вони отримують повний соціальний захист. Всіх інших, зайнятих в сільському господарстві, кваліфікують як дрібних землекористувачів. Останні лише частково підпадають під пенсійний захист та захист у разі захворювання, сплачуючи при цьому внески, значно менші, ніж сплачують інші категорії зайнятих. Проте така система є недосконалою, оскільки зазначена нерівність породжує зловживання: фермери трансформуються у невеликих землекористувачів, з метою зменшення податкових платежів та внесків на соціальне страхування; дрібні землекористувачі не оприлюднюють свої доходи, отримані від інших видів діяльності тощо [7, с. 31].

Цілком можливою є також ситуація, коли через обставини (погане управління, важкі захворювання, несприятливі кліматичні умови, відмінність доходів в різні пори року тощо) землекористувач може зазнати неочікуваних витрат. У зв'язку з цим нині в багатьох європейських країнах дрібним землекористувачам (поруч з іншими самозайнятими особами), перед якими поставили тимчасові фінансові труднощі, органи соціального захисту надають короткострокове звільнення від обов'язку сплати страхових внесків з подальшою компенсацією боргу зі сплати внесків на соціальне страхування в період, коли їх дохід зростає. Якщо ж остання умова не буде виконана, то період, впродовж якого особа не сплачувала страхові внески, виключається з її страхового стажу, що спричинить зменшення розмірів соціальних допомог [7, с. 33].

За даними Державної служби статистики України, у 2012 р. в Україні налічувалось 5,1 млн сільських домогосподарств, що мали у своєму володінні або користуванні землю. З них 23,7 % становили господарства із земельною площею менше ніж 0,25 га, 26,5 % – з наділами 0,26-0,50 га, 27,0 % – 0,51-1 га, 19,0 % – 1,01-5 га, 3,5 % – господарства з площею землі понад 5,01 га [8, с. 13]. На наш погляд, за сучасних реалій земельні наділи з площею до 0,25 га не можна вважати основним джерелом доходу для селянської сім'ї. Проте Законом "Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення" вони фактично позбавлені права на соціальний захист.

З метою виправлення ситуації пропонуємо для цілей соціального страхування виокремити групу господарств з наділами до 0,25 га з сукупності ОСГ і запровадити для них (за умови прийняття останніми рішення про ведення особистого господарства) пільговий режим соціального страхування, який може проявлятися у встановленні для членів цих господарств зменшеного розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне

страхування. Окрім цього, в разі участі членів цих господарств в системі соціального страхування надати їм право виходу на пенсію у віці 55 років (за умови страхового стажу не менше 30 років, зокрема під час зайнятості в такому господарстві не менше 15 років).

Якщо ж члени таких ОСГ не виявлять бажання провадити подальшу сільськогосподарську діяльність у власних господарствах, здійснювати їх реєстрацію як безробітних з відтермінуванням виплати допомоги з безробіття на 90 календарних днів.

З метою залучення членів ОСГ із земельними наділами понад 0,25 га до системи соціального страхування пропонуємо встановити для них пільговий вік виходу на пенсію у віці 55 років для чоловіків і жінок, за умови сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в повному розмірі та наявного страхового стажу менше ніж 30 років, зокрема під час зайнятості в такому господарстві не менше 15 років поспіль. При цьому, враховуючи світовий досвід, надати цій категорії зайнятого населення на період фінансових труднощів право на короткострокове звільнення від обов'язку сплати страхових внесків з подальшою компенсацією нагромадженої заборгованості впродовж певного визначеного періоду. Окрім цього, якщо члени цих господарств не оформлятимуть пенсію в 55 років, продовжуватимуть провадити діяльність у власних господарствах і сплачуватимуть єдиний соціальний внесок в повному розмірі, пропонуємо збільшити розмір їхньої майбутньої пенсії на 0,5 % за кожен наступний повний рік страхового стажу.

Для реалізації зазначених заходів вважаємо за необхідне активізувати масово-роз'яснювальну роботу фондів соціального страхування та створити на базі Пенсійного фонду комісію, яка здійснюватиме перевірку матеріального стану господарств, перед якими мають фінансові труднощі.

Висновки. Отже, враховуючи сучасні реалії функціонування особистих селянських господарств в Україні та світовий досвід соціального страхування дрібних землекористувачів, пропонуємо, з метою залучення селян до фінансової участі в системі соціального страхування, здійснити розподіл ОСГ за розміром земельної ділянки, виходячи із можливості господарства провадити товарне виробництво, а також запровадити справляння єдиного соціального внеску в зменшеному розмірі для членів найдрібніших господарств (з розміром земельних наділів до 0,25 га) та право виходу на пенсію у віці 55 років для членів ОСГ, які сплачують єдиний соціальний внесок.

Література

1. Великий незнакомец: крестьяне и фермеры в современном мире : пер. с англ. / Сост. Т. Шанина / под ред. А.В. Гордона. – М. : Изд. группа "Прогресс" – "Прогресс-Академия", 1992. – 432.
2. Peasant. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/448160/peasant>.
3. Peasant. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/peasant.
4. Селянин. – Словник української мови. – В 11-ти т. – Т. 9, 1978. – 119 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://sum.in.ua/s/seljanyn>.
5. Закон України "Про особисте селянське господарство" від 15 травня 2003 року № 742-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15/conv/print1337200855634315>.

6. Закон України "Про фермерське господарство" від 9 червня 2003 року, № 973-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15/conv/print> 1337200855634315.

7. Paul Schoukens. Securing social protection for farmers. Farmers' social protection in Serbia / Schoukens Paul // Albania and Macedonia set off against European best practices. – Council of Europe. European Communication. – 2007. – 128 p.

8. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств в сільській місцевості в 2012 році // Статистичний бюлетень. – К. : Вид-во Держслужби статистики України, 2012. – 81 с.

Дуб А.Р. Привлечение крестьян к финансовому участию в системе социального страхования

Обоснована необходимость осуществления распределения личных крестьянских хозяйств для целей социального страхования. Рассмотрены, с учетом достижений зарубежной науки и практики, возможные пути привлечения членов личных крестьянских хозяйств к финансовому участию в системе общеобязательного государственного социального страхования путем введения льготных режимов взимания страховых взносов и уменьшения пенсионного возраста для этой категории самозанятого населения.

Ключевые слова: занятость, личное крестьянское хозяйство, единый взнос, пенсия, социальное страхование.

Dub A.R. Theoretical aspects of attraction peasants to financial participation in the social insurance system

The distribution of the personal peasant economies for the aims of social insurance is substantiated in the article. The achievement of foreign science and practices of social security of peasants are considered. Introduction of preferential regimes collecting insurance contributions and reducing the retirement age for this category of self-employed individuals are considered as a possible ways of attracting members of the personal peasant economies to the financial participating in the system of obligatory state social security, considering the achievements of foreign science and practice.

Keywords: employment, personal peasant economy, consolidated payment, pension, social insurance.

УДК 336.24:339.543

Доц. Н.В. Жмурко, канд. екон. наук;
студ. І.-О.І. Ілечко – Львівський НУ ім. Івана Франка

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Розкрито економічний зміст та призначення митних платежів, здійснено аналіз основних проблемних моментів їх адміністрування в Україні, визначено типологію порушень під час нарахування митних платежів, а також обґрунтовано пріоритетні завдання задля вирішення виявлених проблем та розроблення заходів для забезпечення якісного митного регулювання національної економіки.

Ключові слова: митні платежі, митні органи, митна вартість, код за УКТ ЗЕД, митне оформлення, митна експертиза, ввізне мито, митний контроль.

Постановка проблеми. У сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) податки є специфічною монопольною ціною держави за послуги, що своєю чергою, дає змогу найоптимальніше поєднати інтереси платників податків і держави. У ринкових умовах господарювання необхідним є справедливе визначення оптимальної величини податкового навантаження та раціонального розподілу його між різними групами платників податкових пла-

тежів і зборів. Важливою складовою у такій системі національного регулювання економічних процесів держави є митне регулювання. Входження України до Світової організації торгівлі (далі – СОТ) було тим індикатором, який продемонстрував, що внутрішні економічні умови для одних секторів економіки покращились, а для інших погіршилися, оскільки витримати конкуренцію, зумовлену зниженням тарифних обмежень для ввезення імпортованих товарів на внутрішній ринок внаслідок вступу до цієї організації, спроможні не усі вітчизняні підприємства.

Стратегічний курс України на євроінтеграцію та її членство у Світовій організації торгівлі зумовлюють необхідність пошуку нових шляхів істотного спрощення митних процедур, подальшого їх наближення до відповідних європейських стандартів. Отже, реалії світових глобалізаційних процесів поставили перед Україною актуальне та складне завдання щодо модернізації митного сервісу загалом та удосконалення інструментів і механізмів адміністрування митних платежів, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему ефективності державної митної політики, аналізу митних ризиків, оцінювання контрольної роботи митних органів та визначенню окремих шляхів спрощення та вдосконалення механізмів їх сплати в умовах активізації інтеграційних процесів розглянемо у багатьох наукових працях, зокрема, таких вчених як: К.Д. Мотюка [15], Ю.Є. Петруня [1], Н.О. Ривака [16], С.С. Терещенка [4] та інших.

Метою дослідження є оцінювання виявлених проблемних аспектів у системі адміністрування митних платежів, аналіз перспектив і можливостей підвищення ефективності роботи митних органів щодо спрощення митних процедур, а також забезпечення ними ефективного митного контролю за сплатою митних платежів.

Основні результати досліджень. Адміністрування митних платежів передбачає визначення повноважень органів влади різних ланок щодо регулювання відносин у митній сфері, встановлення прав та обов'язків митних органів і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, організації митного оформлення товарів та безпосереднього митного контролю. Як інститут митного права мито виконує регулятивну, охоронну та фіскальну функції. Проте ефективність реалізації кожної з цих функцій мита залежить від порядку і гнучкості механізму його сплати. Наприклад, стимулятивна функція вказує на значення інституту мита як засобу до мотивації вітчизняних товаровиробників та регулювання процесів зовнішньоекономічної діяльності.

Відповідно до положень Податкового кодексу України від 02.12.2010 р., № 2755- VI та митного законодавства України, митні платежі – це податки, що сплачують під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України, контроль за сплатою яких покладено на митні органи [10]. Однак мито не є єдиним податком на переміщувані товари. До митних платежів також належать акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) та, власне, мито [5].